

دکتر عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری

غریب چوپانی

دانشگاه تربیت مدرس تهران

شماره مقاله: ۴۵۳

بررسی نقش شرکتهای تعاونی روستایی در تأمین نهاده‌های

موردنیاز اعضاء و ارتباط آن با توسعه روستایی: مطالعه موردی کازرون

Dr. A. R. Roknodin-Eftekhari

Gh. Choppani

Tarbiat Modarres University

Investigating the role of rural co-operative companies in providing agricultural inputs for their members and its relations with rural development: A case study of Kazeroon

One of the most important functions of the co - ops is to provide inputs with their members. Provison of equal access to this service is also one of the main aims of rural development. By doing so, co - ops help their members to reduce production costs and increase their members' income. The main purpose of this research is that rural co - ops are effective and facilitate institutional rural development.

The main aim of this study is to investigate the role of providing provision the needed

input for the members and its impact on the rural development in Kazeroon region.

The population are members of co - op companies who use loan facilities provided by these companies. To determine the sample size, first 5 companies out of 16 were chosen, based on the agricultural activities of their members, and then 150 members were selected as the sample. The research method is descriptive - analytical and data has been collected through questionnaire survey. The research hypotheses are: 1 - There is a positive relationship between buying seed input from co - ops and an increase in the members' income. 2 - There is a positive relationship between buying poison input from co - ops and an increase in the members' income. 3 - There is a positive relationship between buying fertilizer input from co - ops and an increase in the members' income.

The results show that the first and the third hypotheses are not confirmed in the area under study. However, the second hypothesis is not rejected. In conclusion it was found that co - ops have not been successful in the provision of the inputs for their members.

Keywords: Rural co - operative companies, Inputs, Rural development, Kazeroon.

مقدمه

شرکتهای تعاونی روستایی از جمله با سابقه‌ترین نهادهای جدید موجود در روستاهای کشور هستند که هم زمان با شروع برنامه‌ریزی در ایران به طور مستقیم فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ... را آغاز کردند و روستاییان کشور را تحت تأثیر خود قرار داده‌اند. انگیزه‌های پیدایش و رواج شرکتهای مذکور به خصوص بعد از اصلاحات ارضی دو مسأله مهم اقتصادی و اجتماعی یعنی کوتاه کردن دست سلف خران و واسطه‌ها از روستاها و دیگری پُر کردن خلاء ناشی از حذف مالک از محیط روستاها بوده است^۱. بر این اساس می‌توان فلسفه

۱- معبود مهدوی، مقدمه‌ای بر جغرافیای روستایی ایران، جلد اول، شناخت مسایل جغرافیایی روستاها، چاپ اول،

وجودی این شرکتها را در واقع جانشین کردن نظام تعاونی به جای نظام پیلهوری و فراهم کردن تسهیلات اعتباری و نیز تهیه نهادههای کشاورزی مورد نیاز اعضاء به همراه ارائه خدمات در زمینه محصولات ایشان بیان کرد. بدون شک از جمله دلایل راه یافت نظام تعاونی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قرار گرفتن آن در کنار دو بخش دولتی و خصوصی، را می توان توجه به ارزشهای والای مادی و معنوی و نیز ثمرات اقتصادی ناشی از ویژگیهای منحصر به فرد نظام تعاونی که همانا برخورداری از روحیه تعاون، همکاری و نیز مشارکت توده مردم در امور مربوط به خود می باشد، دانست. بدیهی است این پدیده تنها در کشورهای برخوردار از یک نظام مردمی به صورت واقعی مجال رشد و توسعه می یابد. بر اساس همین نگرش نظام جمهوری اسلامی با توجه به اهمیتی که به حضور و مشارکت توده مردم در تعیین سرنوشت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود می دهد، در واقع شیوه نظام تعاونی را یکی از راههای تحقق این هدف مورد توجه قرار داده است. بنابراین بر اساس همین ایده است که بخش تعاونی و شرکتهای تعاونی روستایی به عنوان ابزاری مناسب، مطمئن و کارآمد جهت نهادینه کردن نظام مردم سالاری و رسیدن به عدالت اجتماعی در نظر گرفته شده است. بدین ترتیب بخش تعاون، بویژه شرکتهای تعاونی به عنوان ابزاری کارآمد در جهت اشاعه ثمرات توسعه به طبقات پایین جامعه و به طور کلی به عنوان عامل بسترساز زمینه های توسعه روستایی در نظر گرفته شده است، تا جایی که مسئولین و مدیریت سازمان تعاونی روستایی نیز رسالت این سازمان را ارتقاء سطح زندگی، دانش، بهره وری مطلوب از منابع روستایی، جلوگیری از مهاجرت بی رویه و نگه داشت جمعیت و نیز برقراری توازن میان توسعه روستایی و شهر، از طریق ارائه بهتر خدمات ویژه در راستای وظایف مشخص قانونی به کشاورزان روستایی عضو تعاونیها اعلام کرده اند. رسالت سازمان و نیز ارایه راهکارهایی در ارائه بهتر خدمات ویژه در راستای تحقق بخشیدن به اهداف تشکیل شرکتهای فوق که از طرف سازمان متبوع به عنوان خطمشی های اساسی آن سازمان تعیین و ترسیم شده است، همسویی اینها با ادبیات توسعه و به خصوص توسعه روستایی و بعضاً دستور کار جلسات ارگانها و نهادهایی که خود را به هر نحو متولی امور روستاها می دانند، نشانگر در برگیرنده اهداف توسعه همه جانبه روستایی است.

بر اساس بندهای «الف» و «ب» از ماده ۵ اساسنامه^۲ شرکتهای تعاونی روستایی موظف به تهیه، تأمین و توزیع نهاده‌های مورد نیاز اعضاء خود شده‌اند.

از طرفی ایجاد و فراهم آوردن تسهیلات و دسترسی برابر برای کلیه افراد جامعه روستایی به نهاده‌های فوق از جمله اهداف مهم توسعه روستایی تعیین شده است که از این طریق همسویی و ارتباط مستقیم اهداف توسعه روستایی و رسالت شرکتهای فوق به طور صریح آشکار می‌گردد. بنابراین از آن جا که در شرایط حاضر از جمله اقدامات اساسی و لازم در توسعه کشاورزی به طور اعم و توسعه روستایی به طور اخص به کارگیری و استفاده از نهاده‌های پر بازده و از همه مهمتر توزیع عادلانه آن بین کشاورزان می‌باشد، لذا انتظار می‌رود شرکتهای تعاونی در جهت عمل به وظایف قانونی خود تمامی تلاش خود را به تحقق اهداف فوق که در واقع یکی از اهداف توسعه روستایی نیز است معطوف کنند.

لذا تحقیق حاضر با این نگرش که شرکتهای تعاونی با تهیه و تأمین نهاده‌های مورد نیاز اعضاء در واقع تسریع کننده روند توسعه روستایی هستند، به بررسی کم و کیف این مسأله و شناخت دلایل موفقیتها و عدم موفقیتهای این شرکتها در منطقه کازرون می‌پردازد. در این بین آنچه جای سؤال است و ضرورت انجام چنین تحقیقی را توجیه می‌کند این است که با توجه به این که از جمله وظایف شرکتهای تعاونی بر اساس اساسنامه، تهیه و تأمین نهاده‌های کشاورزی (کود - سم - بذر) هم به مقدار مورد نیاز و هم تحویل به موقع آنها به اعضاء می‌باشد، لذا با در نظر گرفتن نقش این نهاده‌ها در افزایش تولید محصولات مورد نظر (گندم، جو، سیب زمینی، پیاز) و با توجه به این که، تأمین نهاده‌های فوق در حال حاضر از عمده‌ترین و حادثترین مشکل اعضاء تعاونیهای روستایی به شمار می‌روند و از طرفی تأمین آنها از طریق تعاونی که قیمت

۲- اساسنامه شرکتهای تعاونی روستایی، سازمان مرکزی تعاون روستایی، اداره آموزش، چاپ اول، ۱۳۵۷.
 - بند «الف» از ماده ۵: خرید و تهیه مواد و وسایل مورد احتیاج معیشتی و حرفه‌ای اعضاء از وظایف شرکتهای تعاونی است.
 - بند «ب» از ماده ۵: انجام خدمات به منظور امور حرفه‌ای و یا زندگی اعضاء مانند تهیه ماشین آلات کشاورزی و استفاده از مشترک از آنها، تهیه وسایل حمل و نقل برای استفاده از اعضاء و تهیه مسکن. تأمین و توزیع آب منسوب و آب برای مصارف زراعی اعضاء، با رعایت قانون ملی شدن منابع آب، مبارزه با امراض و آفات نباتی و حیوانی از وظایف شرکتهای تعاونی به حساب می‌آید.

منصفانه و عادلانه‌ای نسبت به بازار آزاد دارد می‌تواند در نهایت به کاهش هزینه‌ها و نیز افزایش درآمد اعضا کمک کند، لذا ضروری است عملکرد شرکتهای فوق در این خصوص مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد. چرا که در این صورت به نحو مقتضی انطباق عملکرد با مبانی علمی انجام شده، ضمن شناخت مشکلات و توقص کار، نسبت به ارائه راه‌های عملی و منطقی در جهت اصلاح وضع موجود در راستای اهداف تحقیق اقدام می‌شود.

اهداف تحقیق

از آن جا که انتظار می‌رود شبکه گسترده تعاونی کشور، در راستای اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران که گسترش عدلت اجتماعی، رفع هرگونه فقر و نفی هرگونه وابستگی به خارج و نیز اتکاء به توانها و تولیدات داخلی می‌باشد، نقش قابل توجهی در شکوفایی اقتصادی کشور و اشاعه ثمرات توسعه به طبقات پایین جامعه، یعنی روستاییان داشته باشند، لذا بطور طبیعی و با توجه به سیاست استقلال کشور و نیز تلاش در جهت کاهش وابستگی درآمد کشور به نفت و نجات از تک محصولی، وجود نابسامانی اقتصادی، رخ‌نمایی چهره کزیه فقر، عدم برخورداري طبقات پایین جامعه از یک درآمد مطمئن و مکفی و ... به هیچ وجه قابل توجه نبوده و ضرورت شناخت و یافتن راهکارهای بهبود شرایط فوق بسیار جدی می‌نماید. مع الوصف با توجه به نقش قابل توجه شرکتهای تعاونی در تحقق اهداف توسعه که یکی از آنها، فراهم‌آوری شرایط برابر دسترسی به نهاده‌های کشاورزی برای توده مردم می‌باشد، می‌توان اهداف زیر را برای تحقیق حاضر متصور بود:

- ۱- بررسی کارکرد شرکتهای تعاونی روستایی شهرستان کازرون در زمینه تأمین نهاده‌های کشاورزی.
- ۲- شناخت دلایل موفقیتها و عدم موفقیتهای شرکتهای تعاونی در خصوص عمل به وظایف قانونی خود در زمینه تأمین نهاده‌های کشاورزی مورد نیاز اعضا.

سؤالات و فرضیات

این تحقیق در پی پاسخگویی منطقی به سؤالات متعددی است که در حول و جوش مسایل تأمین نهاده‌های مورد نیاز اعضا و نحوه عملکرد شرکتهای تعاونی در این زمینه و

ارتباطی که از این طریق با توسعه روستایی دارند می باشد. سوالات اصلی تحقیق عبارتند از:

۱- آیا با ارائه خدمات بیشتر در زمینه تأمین نهاده بذر توسط شرکتهای تعاونی روستایی، درآمد اعضا افزایش می یابد؟

۲- آیا با ارائه خدمات بیشتر در زمینه تأمین نهاده سم توسط شرکتهای تعاونی روستایی، درآمد اعضا افزایش می یابد؟

۳- آیا با ارائه خدمات بیشتر در زمینه تأمین نهاده کود شیمیایی توسط شرکتهای تعاونی روستایی، درآمد اعضا افزایش می یابد؟

فرضیات تحقیق عبارتند از:

۱- بین خرید (تهیه) نهاده بذر از شرکتهای تعاونی و افزایش درآمد روستاییان عضو ارتباط مثبت وجود دارد.

۲- بین خرید (تهیه) نهاده سم از شرکتهای تعاونی و افزایش درآمد روستاییان عضو ارتباط مثبت وجود دارد.

۳- بین خرید (تهیه) نهاده کود شیمیایی از شرکتهای تعاونی و افزایش درآمد روستاییان عضو ارتباط مثبت وجود دارد.

روش تحقیق

روش انجام این تحقیق، توصیفی - تحلیلی و بر حسب اقتضای در ادبیات مسأله از شیوه اسنادی و در مطالعات میدانی از شیوه آماری چون همبستگی برای اثبات فرضیات و تأمین اهداف، نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات برای بهبود وضعیت تهیه، تأمین و توزیع نهاده های مورد نیاز اعضا در راستای دستیابی به توسعه روستایی استفاده شده است. روش و ابزار گردآوری اطلاعات مطالعات کتابخانه ای و تهیه پرسشنامه بوده است.

روش نمونه گیری

در این تحقیق جامعه آماری، اعضا و ام‌بگیر شرکتهای تعاونی روستایی شهرستان کازرون در نظر گرفته شده‌اند. و با توجه به گستردگی کار و اینکه در سطح شهرستان کازرون ۱۶ شرکت

تعاونی با بیش از ۲۲۷۷۶ نفر عضو وجود داشت، لذا در ابتدا از بین این شرکتهای ۵ شرکت (جره - بالاده - دادین - سیف آباد - خشت) که با منظور و موضوع مورد مطالعه این تحقیق بیشترین ارتباط را داشتند انتخاب و سپس با در نظر گرفتن مجموع اعضاء وام‌گیر این ۵ شرکت که ۴۰۲۲ نفر بودند، با استفاده از فرمول مربوطه^۳ تعداد نمونه که ۱۵۰ نفر می‌باشد برآورد گردید. پس از مشخص شدن حجم نمونه، آن را به نسبت تعداد اعضاء هر کدام از شرکتهای پنج‌گانه فوق تقسیم و تعداد نمونه مربوط به هر یک از این شرکتهای مشخص گردید.

آن‌گاه با مراجعه به لیست اعضاء تعاونیها با استفاده از روش نمونه‌گیری سیستماتیک نسبت به انتخاب افراد نمونه اقدام و با مراجعه به آنان پرسشنامه‌ها پر گردید.

متغیرهای مورد بررسی

متغیرهای مورد بررسی در فرضیات این تحقیق که هر کدام به طور جداگانه درصدد اثبات یا وجود یا عدم وجود رابطه مثبت و معنی‌دار، بین خرید (تهیه) نهاده‌ها (بذر - سم - کود) از شرکتهای تعاونی روستایی توسط اعضاء و افزایش درآمد حاصل از فروش محصولات کشاورزی ایشان که در این جا منظور گندم، جو، سیب‌زمینی و پیاز (هم در فروش به تعاونیها و هم در فروش به بازار آزاد) می‌باشند، عبارتند از:

نهاده‌های کشاورزی (بذر - سم - کود شیمیایی) و درآمد حاصل از فروش مجموع محصولات فوق هم به شرکت تعاونی و هم به بازار آزاد.

۳- فرمول مورد استفاده برای برآورد حجم نمونه به قرار زیر بوده است:

$$\frac{Z\alpha}{2} = \frac{0.15}{2} = 0.075$$

$$\alpha = 0.15 \quad (\beta) = 0.18 \quad \text{دقت برآورد}$$

$$n \geq \left[\frac{(Z\alpha / 2)^2 \times P(1-P)}{(\beta)^2} \right]$$

تعداد نمونه لازم = ۱۵۰ نفر ... مقدار Z جدول = ۱/۹۶ = ۰/۴۷۵ مقدار Z محاسباتی = ۰/۴۷۵ - ۰/۱۵ = ۰/۳۲۵

جدول شماره ۱: متغیرهای مورد بررسی در فرضیات تحقیق

ردیف	سؤال	نوع جواب
۱	اغلب بذر مورد نیاز خود را از چه تهیه می‌کنید؟	تهیه از شرکت تعاونی = ۱ تهیه از غیر شرکت تعاونی = ۰-۰
۲	اغلب سم مورد نیاز خود را از چه طریق تهیه می‌کنید؟	تهیه از شرکت تعاونی = ۱ تهیه از غیر شرکت تعاونی = ۰-۰
۳	اغلب کود شیمیایی مورد نیاز خود را از چه طریق تهیه می‌کنید؟	تهیه از شرکت تعاونی = ۱ تهیه از غیر شرکت تعاونی = ۰-۰
۴	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات مورد نظر از طریق فروش به شرکت تعاونی	باز
۵	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات مورد نظر از طریق فروش به بازار آزاد	باز

معرفی اجمالی منطقه مورد مطالعه

شهرستان کازرون یکی از شهرستانهای استان فارس می‌باشد که در فاصله ۱۶۰ کیلومتری مرکزی استان (شیراز) قرار گرفته است. (نقشه شماره ۱)

مختصات جغرافیایی شهرستان کازرون به شرح زیر می‌باشد:

طول جغرافیایی: $51^{\circ}12'$ تا $52^{\circ}7'$ ؛ عرض جغرافیایی: $29^{\circ}7'$ تا $29^{\circ}55'$

این شهرستان در حال حاضر دارای وسعتی معادل ۴۰۴۶ کیلومتر مربع بوده و ارتفاع متوسط آن از سطح دریاهای آزاد برابر با ۸۶۰ متر می‌باشد.

جلگه کازرون به علت نزدیکی به دریا و ارتفاع کم از سطح دریا، دارای آب و هوای گرم و مرطوب با زمستانهای معتدل و تابستانهای گرم و بهار سبز و کم دوام می‌باشد. فصل بهار در این جلگه از نیمه دوم اسفند ماه شروع و در نیمه دوم اردیبهشت ماه به اتمام می‌رسد. در اواخر اردیبهشت و اوایل خرداد هوا رو به گرمی می‌گذارد و در تیر و مرداد ماه طاقت فرسا می‌شود. فصل بارندگی در این منطقه از آذر ماه شروع و در سرتاسر زمستان بارندگی وجود دارد. این بارندگی در اسفند ماه به حد اعلا می‌رسد. متوسط بارندگی سالانه کازرون در طی یک

دوره ۲۰ ساله (۱۳۷۳-۷۴ تا ۱۳۵۳-۵۴) برابر با ۴۳۷ میلیمتر برآورد شده است^۴. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، این شهرستان دارای ۲۵۴۹۹۲ نفر جمعیت بوده است که از این تعداد ۱۲۰۱۵۳ نفر ساکن در نقاط شهری، ۱۲۶۱۵۰ نفر ساکن در نقاط روستایی و ۸۶۸۹ نفر نیز غیر ساکن بوده‌اند^۵. از نقطه نظر کشاورزی، شهرستان کازرون از جمله حاصلخیزترین و مستعدترین مناطق کشاورزی استان فارس محسوب می‌شود. در سال آبی ۱۳۷۵-۷۶ سطح زیر کشت مجموع محصولات زراعی شهرستان برابر با ۳۵۵۰۶ هکتار بوده است.

جدول شماره ۲: سطح زیر کشت محصولات مورد نظر تحقیق در سال آبی ۱۳۷۵-۷۶ در کازرون (به هکتار)

نام محصول	دیم	آبی	جمع
گندم	۶۶۴۸	۸۳۵۸	۱۵۰۰۶
جو	۹۵۰۹	۱۲۰	۹۶۴۹
سیب‌زمینی	۱۸۸۴	-	۱۸۸۴
پیاز	۶۰۳	-	۶۰۳

سازمان تعاونی روستایی شهرستان کازرون با ۲۲۷۷۶ نفر عضو در سال ۱۳۷۶ نیز در راستای رسالت مجموعه نظام تعاونی کشور مسئولیت، کنترل، نظارت، آموزش و هدایت شرکتهای تحت پوشش خود را بر عهده دارد. این سازمان همگام با سیاستهای سازمان تعاونی روستایی استان در اجرای اهداف سازمان مرکزی با زیر پوشش قرار دادن ۱۲۷۰۰۰ نفر جمعیت روستایی ساکن در ۲۴۷ روستای شهرستان، با استفاده از امکانات و قابلیت‌های موجود کار، نظارت، کنترل، آموزش، هدایت و حمایت اتحادیه و ۱۶ واحد شرکت تعاونی روستایی و ۴

۴- الف) غریب جوپانی، جغرافیای دریاچه پریشان، پایان‌نامه دوره کارشناسی، اصفهان دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان، سال ۱۳۷۰، ص ۷۷.

ب) غریب جوپانی، گزارش نهایی طرح مطالعات جامع دریاچه پریشان، «بررسی و شناخت مشخصات اقلیم»، بوشهر، مرکز تحقیقات شیلاتی خلیج فارس، سال ۱۳۷۴-۷۵، ص ۲۶.

۵- سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۷۵، نتایج تفصیلی، استان فارس، کازرون (۱۴۳-۳).

واحد شرکت تعاونی کشاورزی را به عهده دارد که تهیه و تأمین نهاده‌های مورد نیاز اعضا یکی از وظایف قانونی آن به حساب می‌آید. این سازمان به منظور عملی کردن وظایف قانونی خود در این راستا از طریق ۲۵ مرکز توزیع نهاده‌های کشاورزی کار توزیع نهاده‌های فوق را انجام می‌دهد.^۶

جدول شماره ۳: وضعیت توزیع نهاده‌های کشاورزی از طرف سازمان تعاونی روستایی کازرون در سال ۱۳۷۶

واحد - مقدار	شرح
۲۵ مرکز	تعداد مراکز توزیع نهاده‌های کشاورزی در اقصی نقاط روستایی شهرستان
۹۴۵۱۱۵۷ کیلو	میزان کود شیمیایی توزیع شده در سال ۱۳۷۶
۱۹۳۰۳۴ کیلو	میزان گورگرد میکرونیزه توزیع شده در سال ۱۳۷۶
۲۵۹۰۰۰ کیلو	میزان بذور اصلاح شده توزیع شده در سال ۱۳۷۶
۵۱۴۸۴ لیتر	سموم توزیع شده در سال ۱۳۷۶

مبانی نظریه‌ای شرکتهای تعاونی روستایی

متون توسعه نشان می‌دهد که واژه تعاون به مفهوم همکاری، معاضدت و همیاری در جوامع انسانی، به اشکال و شیوه‌های متفاوتی تجلی یافته است که نمود بارز آن و یا به عبارتی سازمان یافته آن سیستم تعاونی است. «مفهوم اصلی تعاون کار جمعی در راه هدف مشترک است»^۷ و از واژه تعاون در معنای وسیع خود، معنای همکاری، کمک، معاضدت و اشتراک مساعی در رفع نیازهای زندگی همگانی مستفاد می‌شود.^۸ به عبارتی تعاون از نظر لغوی انجام کار مشترک برای نیل به هدف معینی است.^۹

۶- مجله بزرگو، شماره ۷۸۷، سال نوزدهم، بهمن سال ۱۳۷۷، صص ۷۲-۷۰.
 ۷- السن، اج، ام، پاره‌ای اصول و عملیات تعاونیهای کشاورزی، نشریه شماره ۵۹، ترجمه وزارت تعاون و امور روستاها، ناشر وزارت تعاون و امور روستاها، سال ۱۳۶۹، ص ۳.
 ۸- علی عسگری، حمیدرضا اشرف‌زاده، بررسی جایگاه تعاون در بازرگانی خارجی کشور، چاپ دوم، تهران، انتشارات مؤسسه مطالعات پژوهشهای بازرگانی، سال ۱۳۶۹، ص ۳.
 ۹- آنتوان سواز، راهنمای مدیران بزرگانی شرکتهای تعاونی کشاورزی، ترجمه عبدالحسین محمدی، تهران، انتشارات مؤسسه آموزش و تحقیقات تعاونی دانشگاه تهران، سال ۱۳۵۰، ص ۱۵۳.

بررسی متون در مورد تعاریفی از شرکتهای تعاونی روستایی نشان می‌دهد که در این تعاریف عمراً بر جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی آن تأکید شده است. در بین کسانی که بر جنبه‌های اجتماعی تأکید داشته است، گرون فلد^{۱۰} می‌باشد. به نظر ایشان شرکت تعاونی پدیده‌ای است متشکل از عناصر اقتصادی کوچک و متوسط که در آن اصل عضویت اختیاری حاکم بوده و در عین حال سیستم اقتصاد باز را در قلمرو فعالیت خودش دخالت نمی‌دهد^{۱۱} همچنین از جمله صاحب نظرانی که صرفاً بر جنبه‌های اقتصادی تعاون تأکید دارد آقای سرافیم^{۱۲} می‌باشد. «ایشان معتقدند، تعاونی هنگامی تحقق می‌یابد که گروهی افراد از بخشهای مختلف متفقاً و با کمک هم به تقویت مبانی اقتصادی و مالی خود بپردازند، به این ترتیب شرکتهای تعاونی تشکیلاتی خواهند بود با خصوصیات اقتصادی^{۱۳}» از بین اندیشمندانی که در تعریف خود بر هر دو جنبه اجتماعی و اقتصادی شرکتهای تأکید داشته است، می‌توان به ژرژ فوکو^{۱۴} اشاره کرد. «ایشان تعاونی را بدو به عنوان پیوندی از اشخاص توصیف می‌کند که درک نموده‌اند دارای نیاز مشترک هستند و این نیاز مشترک بهتر می‌تواند از طریق یک مؤسسه جمعی رفع شود تا به صورت انفرادی و در ثانی این دستگاه مشترک دقیقاً رافع آن دسته از نیازمندیهایی است که برای آن به وجود آمده است^{۱۵}». در بین تعاریف ارائه شده از شرکتهای تعاونی به نظر می‌رسد تعریف مونکنر^{۱۶} می‌تواند مبنای نظریه‌ای تعریف ما از شرکتهای تعاونی باشد. ایشان معتقدند «شرکتهای تعاونی اقدام گروهی سازمان یافته است که جهت بهبود بخشیدن به وضع اقتصادی و اجتماعی افرادی که امکانات محدود در اختیار دارند بوجود می‌آیند و از طریق مساعدت متقابل و به وسیله تأسیس یک واحد اقتصادی مشترک که توسط

10-Gruenfeld

۱۱- موسی غنی، نهضت تعاون در کشورهای در حال توسعه، نشریه شماره ۱۰۷، تهران، وزارت تعاون و امور روستاها، سال ۱۳۵۳، ص ۱۴

12- Seraphim

۱۳- همان منبع، ص ۱۴.

14-G. Faouquet

۱۵- همان منبع

16- Munkner

همان گروه از اشخاص تأمین مالی و کنترل می شود و مورد استفاده قرار می گیرد^{۱۷}. چرا که این تعریف با بندهای «الف» و «پ» از ماده ۵ اساسنامه شرکتها که به طور صریح و آشکار، تهیه و تأمین نهاده‌های کشاورزی مورد نیاز اعضا را از وظایف مهم شرکتهای تعاونی می داند، همسویی کامل دارد.

با توجه به تعاریف فوق و بررسی نظریه‌های تعاون می توان گفت که در پذیرش شیوه تعاونی نظام اقتصادی کشورها عموماً دو نظریه وجود دارد که عبارتند از:

۱- تعاون به عنوان هدف سیاست توسعه (نظریه هدف بودن تعاون)؛

۲- تعاون به عنوان وسیله سیاست توسعه (نظریه ابزاری بودن تعاون)^{۱۸}؛

۱- تعاون به عنوان هدف سیاست توسعه (نظریه هدف بودن تعاون)

این نظریه بیشتر از این جهت در نظام اقتصادی - اجتماعی کشورها بویژه کشورهای جهان سوم مورد توجه قرار گرفت که از این طریق نه تنها به بازسازی شیوه‌های کهن اقتصادی بپردازند، بلکه از این طریق نوعی نظام اجتماعی آزادتر، عادلانه‌تر و انسانی‌تر برقرار شود. مصر، هندوستان و اندونزی از جمله کشورهایی هستند که به این سیاست روی آوردند. تجارب حاصل از بکارگیری این نظریه و سیاست با موفقیت کامل روبرو نبوده است، چرا که علی‌رغم این که در چنین کشورهایی روی گسترش نهضت تعاونی به عنوان هدف سیاست ملی توسعه تأکید شده است، لیکن در این کشورها به اشکال گوناگون نوعی از «نظام مختلط» اقتصادی برخوردار می نماییم. بنابراین می توان به طور خلاصه چنین گفت که گسترش بخش تعاونی در حکم هدف غایی توسعه اقتصادی نبوده و فقط به عنوانی یک هدف موقت برای نیل به رفاه بیشتر و توزیع عادلانه‌تر درآمد تلقی می شود. بدین ترتیب این نظریه نمی تواند مبنای نظریه‌ای مناسبی برای تحقیق حاضر باشد، چرا که این مقاله با این نگرش که شرکتهای تعاونی به عنوان ابزاری کارآمد، بستر ساز و تسریع کننده روند توسعه روستایی مطرح هستند صورت می گیرد، لذا به نظر می رسد این نظریه با دیدگاه دوم همخوانی نزدیکی داشته باشد که به شرح آن می پردازیم:

۱۷- کنراد وهاگن، (Koenraad Verhagen)، «تعاونیها و فقر روستایی»، پاسخ به چند سؤال»، ترجمه عبدالحمید

هاشمی علیا، گاهنامه روستا و توسعه، شماره دوم، سال ۱۳۶۸، ص ۵ - ۱۸ - موسی، غنی، همان منبع، ص ۴.

۲- تعاون به عنوان وسیله سیاست توسعه (نظریه ابزاری بودن تعاون)

از پایان جنگ جهانی دوم، اقتصاددانان و سایر اندیشمندان کشورها بخصوص کشورهای در حال توسعه به طور مدام و روزافزونی در تکاپوی یافتن طوقی مناسب، جهت تحرک بخشیدن به رشد اقتصادی کشورهای مذکور بوده‌اند که بخش تعاون نیز در این مورد توجه بوده است. در خصوص بکارگیری سیاست فوق به عنوان ابزاری برای توسعه، ذکر یک نکته ضروری است و آن اینکه باید توجه داشت، اگر چه وجود تشکیلات تعاونی از لحاظ اقتصادی برای توسعه اقتصادی روستاهای کشورهای در حال توسعه و بویژه کشور ما، اجتناب‌ناپذیر است، اما همواره باید به این نکته مهم توجه داشت که این تشکیلات به تنهایی قادر به توسعه آن دسته از بخشهای اقتصادی که جنبه زیربنایی داشته و رشد اقتصاد ملی تا حدود زیادی به توسعه آنها بستگی دارد، نیستند. از جمله این بخشها، بخش صنعت است که افزایش سریع تولید منوط به رونق این بخش است. در مقابل، اهمیت شرکتهای تعاونی به عنوان وسیله توسعه بیشتر به آن دسته از فعالیتهای اقتصادی مربوط می‌شود که کمتر با خیز بزرگ برای پیشرفت در تماسند. کشاورزی از جمله این بخشهای اقتصادی محسوب میشود. بر این اساس می‌توان گفت، شرکتهای تعاونی می‌توانند بدو زمینه‌های مساعد اقتصادی را در روستاها فراهم کنند و سپس امکانات اقتصادی محلی را برای پیشرفت و تقویت توسعه اقتصادی به کار اندازند. به عنوان مثال، برنامه ریزان کشور هندوستان به پیروی از همین نظریه است که تمایل پیدا کردند که توسعه روستایی کشورشان ابتدا از طریق شرکتهای تعاونی صورت گیرد. (دهه چهل)

بدین ترتیب در یک جمع‌بندی می‌توان گفت، شرکتهای تعاونی برای اقتصاد روستایی به عنوان اولین گام در جهت افزایش سطح تولید، اصلاح مداوم تکنولوژی و اشتغال هر چه بیشتر افراد تجلی خواهند نمود، تا از طریق این اقدامات، ضمن تلاش در جهت برآوردن نیازمندیهای فرد افراد، عملاً در مسیر تحقق توسعه روستایی گام بردارند. البته در این خصوص توجه به قابلیتها و نیز موانع موجود توسعه و رونق تعاونیها و نیز حوزه عمل آنها ضروری می‌نماید. انتظارات ما از آنها می‌بایست منطبق با شرایط، واقعیتهای و نیز قابلیتهای شرکتهای فوق باشد و هیچ‌گاه نباید انتظار نیروی سحرآمیز از آنها داشته باشیم. این نظریه که معتقد است، شرکتهای

نعاونی در ردیف ابزارهای مفید و کارآمد تحقق توسعه روستایی می‌باشند، مبنای نظریه‌ای برای مقاله مد نظر قرار گرفت. بر این اساس می‌توان گفت، این نظریه در کشور ما پذیرفته شده است و بخش تعاون به عنوان یکی از بخشهای سه‌گانه نظام اقتصادی کشور در اصل ۴۴ قانون اساسی تجلی یافته است. با توجه به این نظریه و نظریه‌های توسعه روستایی که در متون توسعه وجود دارد، این سؤال را می‌توان مطرح کرد که آیا ارتباطی بین آنها وجود دارد؟

ارتباط توسعه روستایی با شرکتهای تعاونی روستایی

اگر توسعه روستایی را یک سیستم فرض کنیم در آن متغیرهای مختلفی چون سیاستها و راهبردهای دولت، سازمانهای دولتی، محلی، نهادهای سیاسی، ساختار و اختیارات در روستاها، انگیزه روستاییان، سازمانهای روستایی و کارایی آنها دارای ارتباط متقابل (تعامل) بوده و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. حال اگر تأملی نیز در تعریفی که از شرکتهای تعاونی به عمل آمده و در آن هدف این شرکتها را رفع نیازهای مشترک اعضا و بهبود وضع مالی و اجتماعی اعضا بیان کرده است بکنیم، ارتباط این شرکتها و توسعه روستایی را به خوبی می‌توان درک کرد. از جمله این وجوه اشتراک می‌توان به توجهی که هر دو به فراهم آوردن تسهیلات برابر در دسترسی به نهاده‌ها برای اعضا و کلیه روستاییان می‌کنند، اشاره نمود. بنابراین این مسأله به عنوان اهداف مشترک شرکتها و توسعه روستایی محسوب می‌شود. بدین ترتیب اگر به اساسنامه شرکتهای تعاونی نیز توجه کنیم در می‌یابیم، فراهم آوردن چنین شرایطی به وضوح در بندهای «الف» و «پ» از ماده ۵ اساسنامه مورد تأکید قرار گرفته است. بدین ترتیب همسویی ارتباط اهداف توسعه روستایی و رسالت شرکتهای فوق مشخص می‌گردد. بنابراین می‌توان گفت انتخاب راهبرد تعاون به عنوان ابزاری جهت دستیابی به توسعه روستایی، اهمیت این بخش را نمایان می‌سازد. لذا شرکتهای تعاونی روستایی نیز که در راستای این جهت‌گیری به منظور رفع نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی به وجود آمده‌اند، حائز اهمیت فراوان می‌باشند. با عنایت به این اشتراک در هدفهاست که بسیاری از صاحب‌نظران مسائل اقتصادی و اجتماعی بر این باورند که شرکتهای تعاونی روستایی به عنوان ابزاری کارآمد و با سابقه بسیار

طولانی حضور در روستاها، آکه ایفاگر دو نقش اقتصادی و اجتماعی بوده‌اند، اهرم مناسبی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی، روستاها قلمداد می‌شوند. این شرکتها می‌توانند با اتکاء بر توانهای مادی و معنوی خود که ناشی از روحیه تعاون و همکاری می‌باشد، همگام با سیاستهای توسعه در بهبود شرایط زندگی، کار، تولید و ارتقاء سطح درآمد و وضعیت اجتماعی اعضا خود بسیار مؤثر باشند. آن چه نقش شرکتهای فوق را در توسعه روستایی تبیین می‌کند، اهتمام ورزیدن به رفع نیازهای حرفه‌ای و نیز مایحتاج خانوادگی اعضا توسط این شرکتها می‌باشد. چنان که قبلاً نیز اشاره شد تهیه نهاده‌های مورد نیاز اعضا از وظایف قانونی شرکتهای تعاونی روستایی می‌باشد. از طرفی از آن جا که ارائه خدمات صحیح و به موقع در این زمینه، به هر حال منفعی را برای اعضا به دنبال دارد که در نهایت باعث افزایش درآمد ایشان و نیز ارتقاء در سطح زندگی آنها می‌شود، لذا شرکتهای تعاونی روستایی و توسعه روستایی از این طریق بهم مرتبط می‌شوند و یا در بررسی متون توسعه روستایی مشاهده می‌شود که در تعریف آن بر توانمند کردن جامعه روستایی برای استفاده از منابع مادی و معنوی خود در جهت رشد و تعالی تأکید می‌گردد^{۱۹}. در واقع استفاده از نهاده‌های پر بازده کشاورزی و نیز استفاده از سموم دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی به عنوان یکی از عناصر منابع مادی به مثابه ابزارهایی برای تقویت تواناییهای کشاورز برای استفاده بهتر از زمین خود مورد توجه توسعه روستایی و نیز شرکتهای تعاونی است. به عبارت دیگر به کارگیری شیوه‌های جدید و استفاده از نهاده‌ها در نهایت افزایش تولید را برای کشاورز به ارمغان می‌آورد، یعنی این همان هدفی است که توسعه روستایی نیز به دنبال تحقق آن می‌باشد. لذا بدین ترتیب نقش نهاده‌های کشاورزی در تحقق اهداف توسعه و تعاونیهای روستایی نیز مشخص می‌شود.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

عدم تأمین به موقع و نیز به مقدار مورد نیاز نهاده‌های مورد نیاز اعضا توسط شرکتهای

۱۹- عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری، جزوه درسی دیدگاهها و نظریه‌های توسعه روستایی، تهران، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، سال ۱۳۷۶.

تعاونی روستایی، در هر حالت موجب روی آوردن ایشان به واسطه‌ها و سلف خران و غیره جهت تأمین نهاده‌های مورد نیاز خود می‌شود، و به تجربه ثابت شده است که در این شرایط اعضاء متحمل هزینه‌های گزاف می‌شوند. لذا نقش شرکتهای تعاونی در افزایش درآمد و کاهش هزینه‌ها تولید، از طریق تأمین به موقع و به طور کامل نهاده‌های مورد نیاز اعضاء با توجه به این که نسبت به بازار آزاد قیمت عادلانه و منصفانه‌تری دارد، نخستین پرسشی است که نیاز به پاسخ علمی دارد که جدول شماره ۴ پاسخ سؤال در خصوص نحوه تهیه بذر مورد نیاز اعضاء از مراکز مختلف را بیان می‌کند.

جدول شماره ۴: نحوه تهیه بذر مورد نیاز اعضاء از منابع مختلف

جمع	هر سه (غیر بازار آزاد)	بذر خودی	بازار آزاد	اداره خدمات کشاورزی	شرکتهای تعاونی روستایی	
					شرح	نحوه تهیه نهاده بذر
۱۵۰	۶۵	۴۴	۳	-	۳۸	فراوانی
%۱۰۰	%۴۳/۳	%۲۹/۳	%۲	-	%۲۵/۳	درصد

با توجه جدول فوق مشاهده می‌شود که فقط ۳۸ نفر از کل افراد نمونه یعنی ۲۵/۳ درصد کل افراد نمونه بذر مورد نیاز خود را از شرکتهای تعاونی روستایی تهیه می‌کنند، در مقابل ۴۴ نفر اغلب بذر مورد نیاز خود را از محصول سال قبل خود تهیه می‌کنند و به طور کلی ۶۵ نفر از کل افراد نمونه یعنی نزدیک به ۴۳/۳ درصد افراد نمونه بذر مورد نیاز خود را از سه منبع (شرکت تعاونی، بذر خودی، مراکز خدمات کشاورزی) توأمان تهیه می‌کنند.

در خصوص نحوه توزیع نهاده‌ها از طریق شرکتهای تعاونی ذکر این نکته ضروری است و آن این که نحوه در اختیار گذاشتن نهاده‌ها از طرف شرکتهای فوق به اعضاء بدین صورت است که ابتدا افراد کشاورز با مراجعه به مراکز خدمات کشاورزی، تقاضای مقدار بذر مورد نیاز خود را ارائه می‌دهند، سپس مسئولین ذیربط بر اساس فهرستی که قبل از مقدار زمین افراد متقاضی تهیه کرده‌اند، نسبت به صدور حواله به هر کدام از متقاضیان اقدام می‌کنند. بعد از آن متقاضی با در دست داشتن حواله فوق به نزدیکترین مرکز توزیع نهاده‌ها (شرکت تعاونی) به محل مراجعه

و نسبت به تحویل مقدار بذر خود اقدام می‌کند. در واقع شرکتهای تعاونی روستایی در این بین نقش توزیع‌کننده بذر را بر عهده دارند. در این زمینه ذکر یک نکته ضروری می‌نماید و آن اینکه به نظر می‌رسد کشاورزان عضو تعاونی نمونه هنوز در خصوص بکارگیری بذور اصلاح‌شده آگاهی لازم را بدست نیاورده باشند. برای تکمیل پاسخ علمی سؤال بعدی در خصوص نحوه تهیه سموم مورد نیاز اعضاء از مراکز مختلف مطرح گردید که نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

جدول شماره ۵: نحوه تهیه سموم مورد نیاز اعضاء از منابع مختلف

شرح	نحوه تهیه سموم	شرکتهای تعاونی	اداره خدمات	بازار آزاد	هر سه	جمع
فراوانی	۹۵	-	۱۴	۲۱	۱۵۰	
درصد	۶۳/۳٪	-	۹/۳٪	۲۷/۳٪	۱۰۰٪	

باید توجه داشت، سموم دفع آفات از جمله نهادهایی هستند که به واسطه شرایط خاص آن کمتر در بازار آزاد یافت می‌شوند. با توجه به جدول فوق ۹۵ نفر یعنی چیزی حدود ۶۳/۳٪ افراد نمونه اظهار داشته‌اند که سموم مورد نیاز خود را اغلب از شرکتهای تعاونی دریافت می‌کنند و از طرف دیگر نیز ۴۱ نفر دیگر از کل افراد نمونه یعنی ۲۷/۳٪، سموم مورد نیاز خود را از هر سه منبع شرکتهای تعاونی، مراکز خدمات کشاورزی و بازار آزاد تهیه می‌کرده‌اند. در این خصوص هم نقش شرکتهای تعاونی توزیع‌کننده نهاده سم است. اداره خدمات کشاورزی شهرستان یا بخش هر محل کار نظارت و نحوه به کارگیری و نیز مقدار به کارگیری هر نوع سم را در مواقع مختلف و تعیین مقدار سموم برای هر متقاضی را با در نظر گرفتن سطح زیر کشت هر محصول معین می‌کند، سپس با صدور حواله متقاضی را جهت دریافت مقدار سم تعیین شده به شرکتهای تعاونی محل هدایت می‌کند. بنابراین نقش شرکتهای تعاونی در این زمینه هم نقش توزیع‌کننده می‌باشد.

کود شیمیایی دیگر نهاده‌ای است که اغلب کشاورزان به هر طریق ممکن آن را تهیه و به

منظور تقویت بنیه خاک به منظور افزایش تولید از آن استفاده می‌کنند. نحوه توزیع کود شیمیایی از طرف شرکتهای تعاونی روستایی بدین صورت است که در اوایل سال زراعی کارشناسان و متخصصان امور کشاورزی اداره خدمات به مناطق مختلف اعزام و با نمونه برداری از نوع خاک و بافت آن اقدام به تعیین میزان و نوع کود شیمیایی که می‌بایست در آن منطقه در هر هکتار برای محصولات مختلف به کار رود می‌کنند. سپس با توجه به اینکه از میزان زمین کشاورزان هر منطقه نیز اطلاع دارند، لذا با در نظر گرفتن شرایط فوق که در واقع اقدامی در جهت ثبات پایداری خاک، حفظ بازدهی محصول و در نهایت جلوگیری از آلودگی شدید خاک که در نهایت آلودگی محیط زیست را به دنبال خواهد داشت، میزان سهمیه کود شیمیایی هر کشاورز را با توجه به موارد فوق و مقدار زمینی که در اختیار دارد تعیین می‌کنند. در این بین شرکتهای تعاونی اغلب به خاطر ارتباط مستقیمی که با کشاورزان هر منطقه دارند، کار توزیع این نهاد را انجام می‌دهند و این شرکتها در واقع نقش یک واسطه و توزیع کننده را بر عهده دارد. در این ارتباط لازم به توضیح است، از آن جا که آموزشهای لازم در خصوص شناخت انواع کودهای شیمیایی و مقدار مورد نیاز هر هکتار زمین با توجه به ویژگیهای خاص خاک به کشاورز داده نشده است، لذا کشاورزان بی‌مهابا با استفاده بی‌حد و حصر از کودهای شیمیایی به مقدار دلخواه خود اقدام می‌کنند. بنابراین چون مقدار (سهمیه) تعیین شده از طرف متخصصان کشاورزی منطبق با نظر ایشان نمی‌باشد، لذا با توسل به بازار آزاد، مقدار کود شیمیایی مورد نظرش را به دست آورده و مورد استفاده قرار می‌دهد. در هر حال پاسخ اعضای نمونه در خصوص تهیه کود شیمیایی مورد نیاز از مراکز مختلف که در جدول ۶ خلاصه شده است مبین این واقعیت است که شرکتهای تعاونی قادر به تهیه همه کود شیمیایی مورد نیاز اعضا نبوده است، به نحوی که از بین ۱۵۰ نفر افراد نمونه، فقط ۱۰ نفر اعلام کرده‌اند همه نیازشان به کود شیمیایی از طرف شرکتهای تعاونی برآورده شده است. هم چنان که قبلاً نیز اشاره گردید، سهمیه تخصصی کود برای هر زارع توسط کارشناسان اداره خدمات کشاورزی معین می‌گردد، اما به هر حال کشاورز براساس نظر خود عمل کرده و چنین سهمیه‌ای را کافی ندانسته و از طرق دیگر بویژه خرید در بازار آزاد نسبت به تهیه مابقی کود مورد نیاز خود اقدام می‌کند.

جدول شماره ۶: نحوه تهیه کود شیمیایی مورد نیاز اعضاء از منابع مختلف

شرح	نحوه تهیه سموم				
	شرکتهای تعاونی	اداره خدمات	بازار آزاد	هرسه	جمع
فراوانی	۱۰	-	۹	۱۳۱	۱۵۰
درصد	۶/۶٪	-	۶٪	۸۷/۳٪	۱۰۰٪

حال با توجه به تجزیه و تحلیل و نتایج حاصل در خصوص فرضیات مقاله که در جداول ۷ و ۸ و ۹ آمده است، می توان گفت:

۱- در خصوص فرضیه یک می توان چنین گفت که بین خرید نهاده بذرا از شرکتهای تعاونی و درآمد اعضاء هم در فروش محصول به شرکتهای تعاونی و هم در فروش به بازار آزاد حتی در سطح اطمینان ۹۰ درصد هم رابطه معنی دار و مثبتی وجود ندارد.

۲- براساس نتایج به دست آمده از محاسبات انجام شده بر روی فرضیه دو که در صدد رد یا اثبات رابطه مثبت و معنی دار بین خرید نهاده سم و درآمد اعضاء از طریق فروش محصول هم به شرکت تعاونی و هم به بازار آزاد می باشد، نشان می دهد که رابطه فوق در مورد فروش به تعاونیها و فروش به بازار آزاد به ترتیب در سطح اطمینان ۹۰ و ۹۵ درصد تأیید گردید. البته این رابطه یک رابطه منفی می باشد، چون افرادی که این نهاده را از شرکتهای فوق تهیه می کرده اند نسبت به افرادی که نهاده فوق را از غیرتعاونی تهیه می کرده اند از درآمد کمتری برخوردار بوده اند.

۳- براساس نتایج به دست آمده از محاسبات انجام شده بر روی فرضیه ۳ مشخص گردید، هم در فروش به تعاونی و هم در فروش به بازار آزاد هیچ رابطه مثبتی بین خرید نهاده کود شیمیایی و درآمد اعضاء وجود ندارد و بدین ترتیب فرضیه فوق نیز رد شد.

جدول شماره ۷: متغیرهای مورد بررسی و نتایج حاصل از محاسبات فرضیه ۱

نتیجه	Correlation coefficient	Significance level	نوع سوال	متغیرهای مورد بررسی		محل	حجم نمونه
				X2	X1		
☐	-/۱۱۱	۰/۱۷۶	خرید بذر از تعاونی = ۱ خرید بذر از غیر تعاونی = ۰	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات به شرکت تعاونی	اغلب بذر مورد نیاز خود را از کجا تهیه می کنید؟	شرکت تعاونی	۱۵۰
☐	-۰/۰۵۳۰	۰/۵۲۰	خرید بذر از تعاونی = ۱ خرید بذر از غیر تعاونی = ۰	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات به بازار آزاد	اغلب بذر مورد نیاز خود را از کجا تهیه می کنید؟	بازار آزاد	۱۵۰

جدول شماره ۸: متغیرهای مورد بررسی و نتایج حاصل از محاسبات فرضیه ۲

نتیجه	Correlation coefficient	Significance level	نوع سوال	متغیرهای مورد بررسی		محل	حجم نمونه
				X2	X1		
☒	-۰/۱۵۱۲۳	۰/۰۶۵	خرید بذر از تعاونی = ۱ خرید بذر از غیر تعاونی = ۰	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات به شرکت تعاونی	اغلب سهم مورد نیاز خود را از کجا تهیه می کنید؟	شرکت تعاونی	۱۵۰
☒	-۰/۱۷۵۵	۰/۰۳۲	خرید بذر از تعاونی = ۱ خرید بذر از غیر تعاونی = ۰	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات به بازار آزاد	اغلب سهم مورد نیاز خود را از کجا تهیه می کنید؟	بازار آزاد	۱۵۰

جدول شماره ۹: متغیرهای مورد بررسی و نتایج حاصل از محاسبات فرضیه ۳

نتیجه	Correlation coefficient	Significance level	نوع سوال	متغیرهای مورد بررسی		محل	حجم نمونه
				X2	X1		
☐	-.۱۲۲۴	.۱۳۶	خرید بدر از تعاونی = ۱ خرید بدر از غیر تعاونی = ۰	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات به شرکت تعاونی	اغلب کرد مورد نیاز خود را از کجا تهیه می‌کنید؟	شرکت تعاونی	۱۵۰
☐	-.۱۱۴۶	.۱۶۲	خرید بدر از غیر تعاونی = ۰ خرید بدر از تعاونی = ۱	میزان درآمد از فروش مجموع محصولات به بازار آزاد	اغلب کرد مورد نیاز خود را از کجا تهیه می‌کنید؟	بازار آزاد	۱۵۰

علائم اختصاری: □ فرضیه رد شد ■ فرضیه در سطح اطمینان ۹۰ درصد ($\alpha = 1/10$) اثبات شد. ● فرضیه در سطح اطمینان ۹۵ درصد اثبات شد ($\alpha = 0.05$)

تحلیل: در تحلیل فرضیه‌ها باید گفت که در حال حاضر شرکتهای تعاونی روستایی کار توزیع نهاده‌های کشاورزی را بر عهده دارند. اگر نتایج بدست آمده از سؤالاتی که در خصوص نحوه تهیه نهاده‌های بذر، سم و کود شیمیایی از افراد نمونه شده است توجه کنیم در می‌یابیم که در بین ۱۵۰ نفر کل افراد نمونه فقط ۳۸ نفر آنها اغلب بذر مورد نیاز خود را از شرکتهای تعاونی تهیه می‌کرده‌اند که رقم ناچیزی است. این مسأله در مورد کود شیمیایی بسیار شدیدتر است، چراکه از ۱۵۰ نفر کل افراد نمونه فقط ۱۰ نفر از آنها اغلب کود مورد نیاز خود را صرفاً از شرکتهای فوق تهیه می‌کرده‌اند. فقط در مورد نهاده سم این وضعیت نسبتاً امیدوار کننده است، چراکه تعداد قابل توجهی از افراد نمونه یعنی ۹۵ نفر از کل افراد نمونه سم مورد نیاز خود را اغلب از شرکتهای تعاونی تهیه می‌کرده‌اند. بنابراین مشخص می‌گردد که تعاونیها قادر نیستند تمام نهاده‌های بذر و کود مورد نیاز اعضا را تأمین و توزیع نمایند تا آنها در افزایش درآمد ایشان نقش و تأثیری داشته باشد. این تعاونیها فقط در تهیه و توزیع سم که تقریباً به صورت انحصاری می‌باشد. نسبتاً موفق عمل کرده و توانسته‌اند از این طریق در افزایش درآمد اعضا مؤثر واقع شوند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با عنایت به مطالب پیش گفته می‌توان در یک جمع‌بندی به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- شرکتهای تعاونی روستایی نهادهایی قانونی هستند که دارای شخصیت حقوقی بوده و هدف از تشکیل آنها، پیروی از یک هدف مشترک برای کلیه اعضا است. به عبارتی این نهادها به عنوان پیوندی از اشخاص توصیف می‌شوند که درک نموده‌اند دارای نیاز مشترک هستند و این نیاز مشترک بهتر می‌تواند از طریق یک مؤسسه جمعی رفع شود تا به صورت انفرادی.
- ۲- در خصوص پذیرش شیوه تعاونی نظام اقتصادی، اجتماعی، کشورها دو نظریه وجود دارد که یکی نظریه هدف بودن تعاون و دیگری نظریه ابزاری بودن تعاون می‌باشد. در کشور ما نظریه دوم یعنی نظریه ابزار بودن تعاون مورد توجه قرار گرفته است. در حال حاضر بخش تعاونی در کنار دو بخش دولتی و خصوصی در نظام اقتصادی ما جایگاه ویژه‌ای دارد.
- ۳- در خصوص انگیزه‌های توسعه و رواج شرکتهای تعاونی در اقصی نقاط روستایی

کشور بویژه بعد از اصطلاحات ارضی دو دلیل عمده و مهم اقتصادی و اجتماعی بیان شده است که عبارتند از: ۱- قطع ید از سلف خران و واسطه‌ها از محیط روستا، ۲- پر کردن خلأ ناشی از حذف مالک در روستا.

۴- وظیفه شرکتهای تعاونی روستایی در خصوص تهیه و تأمین نهاده‌های مورد نیاز اعضا (بذر، سم، کود) به وضوح در بندهای «الف» و «پ» از ماده ۵ اساسنامه این شرکتهای تبیین شده است که عبارتند از:

بندهای «الف» از ماده ۵: خرید و تهیه مواد و وسایط مورد احتیاج معیشتی و حرفه‌ای اعضا از وظایف شرکتهای تعاونی است.

بندهای «پ» از ماده ۵: انجام خدمات به منظور امور حرفه‌ای و یا زندگی اعضا مانند تهیه ماشین‌آلات کشاورزی و استفاده مشترک از آنها، تهیه وسایل حمل و نقل برای استفاده اعضا و تهیه مسکن، تأمین و توزیع آب آشامیدنی و آب برای مصارف زراعی اعضا با رعایت قانون ملی شدن منابع آب، ... مبارزه با امراض و آفات نباتی و حیوانی، از وظایف شرکتهای حساب آمده است.

۵- سازمان تعاونی روستایی کازرون نیز همگان با نظام تعاونی کشور، مسئولیت کنترل، نظارت، آموزش و هدایت شرکتهای تحت پوشش را در راستای وظایف قانونی خود بر عهده دارد. شهرستان کازرون در حال حاضر (۱۳۷۶) دارای ۱۶ شرکت تعاونی با ۲۲۷۷۶ نفر عضو، نزدیک به ۱۲۷۰۰۰ نفر از جمعیت ساکن در ۲۴۷ نفر از جمعیت ساکن در ۲۴۷ روستا را از خدمات خود بهره‌مند می‌سازد.

۶- در توسعه روستایی تأکید اساسی بر توانمند کردن جامعه روستایی به منظور استفاده بهینه از توانهای مادی و معنوی خود جهت رفع نیازهای مادی و معنوی و رشد و تعالی می‌باشد، حال اگر مبنای نظریه‌ای تحقیق را نظریه ابزار بودن تعاون قرار دهیم، می‌توان گفت شرکتهای تعاونی ابزاری مناسب در جهت ارتقاء تواناییهای مردم جوامع روستایی به منظور رفع نیازهای مادی و معنوی خودشان محسوب می‌شوند. از طرفی اگر اهداف توسعه روستایی در خصوص ایجاد تسهیلات در دسترسی برابر به نهادهای کشاورزی، و نیز مقاصد تشکیل و دواج

شرکتهای فوق را مدنظر قرار دهیم، به وضوح همسویی و قرابت نزدیکی بین رسالتهای این شرکتها و نیز اهداف توسعه روستایی مشاهده می‌گردد. لذا بر همین اساس اندیشه تعاون به عنوان بستر ساز توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته است.

۷- در خصوص نحوه تهیه بذر، از بین ۱۵۰ نفر کل افراد نمونه، فقط ۳۸ نفر آنها اذعان داشته‌اند که بذر مورد نیاز خود را اغلب از شرکتهای تعاونی روستایی تهیه می‌کنند. نتیجه اینکه شرکتهای فوق نتوانسته‌اند تمامی بذور مورد نیاز اعضا را تهیه نمایند، ضمن اینکه به نظر می‌رسد خود زارعین نیز اغلب از اهمیت استفاده از بذور اصلاح شده غافل بوده و ترجیح می‌دهند که از بذر خودی استفاده کنند. (جدول شماره ۴)

۸- در زمینه نحوه تهیه نهاده سم از بین ۱۵۰ نفر کل افراد نمونه، حدود ۹۵ نفر یعنی چیزی حدود ۶۳/۳ درصد آنها اقرار داشته‌اند که اغلب سم مورد نیاز خود را از طریق شرکتهای تعاونی تهیه می‌کنند و بقیه نیز از بازار آزاد سم مورد نیاز خود را تهیه کرده‌اند. این مسأله نشان دهنده این موضوع است که شرکتهای تعاونی روستایی در توزیع سم مورد نیاز اعضا موفق عمل نموده‌اند. چون تقریباً جنبه انحصاری دارد. (جدول ۵)

۹- در خصوص نحوه تهیه کود شیمیایی از بین ۱۵۰ نفر کل افراد نمونه، فقط ۱۰ نفر اقرار داشته‌اند که اغلب کود شیمیایی مورد نیاز خود را از طریق شرکتهای تعاونی روستایی تهیه می‌کرده‌اند که این ده نفر را نیز افراد زارع با زمین کم تشکیل می‌دهند. در حالی که بقیه افراد نمونه کود مورد نیاز خود را از منابع مختلف از جمله شرکتهای تعاونی و بازار آزاد تهیه می‌کنند. چرا که مقدار کودی که از طرف شرکتها به اعضا داده می‌شود کافی نمی‌باشد. (جدول ۶)

۱۰- براساس محاسبات انجام شده بر روی فرضیات تحقیق، مشخص گردید که در بین فرضیات تحقیق فقط فرضیه ۲ که در صدد اثبات یارد رابطه بین خرید نهاده سم از شرکتهای تعاونی و درآمد اعضا بوده است، هم در فروش به تعاونی و هم در فروش به بازار آزاد و در سطح اطمینان ۹۰ و ۹۵ درصد تأیید گردید و نهایتاً دیگر فرضیات رد شدند.

پیشنهادات

۱- آن چه از بندهای «الف» و «پ» از ماده ۵ اساسنامه شرکتهای تعاونی مستفاد می شود، این است که تهیه مواد وسایل مورد احتیاج معیشتی و حرفه‌ای اعضای از وظایف شرکتهای فوق قلمداد شده است. اما آن چه از نتایج این تحقیق دریافت می شود، این است که شرکتهای مزبور در این زمینه فقط نقش یک توزیع کننده را دارند و عملاً از عمل به وظایف قانونی خود در این زمینه فاصله گرفته‌اند. لذا انتظار می رود شرکتهای فوق ضمن بازنگری در قوانین مربوطه، عمل به وظایف قانونی خود را در چهارچوب اساسنامه و اصول تعاونی سرلوحه برنامه‌های خود قرار دهند، چه دوام و بقای آنها در گرو عمل به وظایف قانونی براساس اصول و اساسنامه خواهد بود.

۲- در حال حاضر میزان و مقدار نهاده‌های کشاورزی، بویژه کود شیمیایی که در اختیار اعضا قرار می گیرد به اندازه نیاز ایشان نمی باشد، لذا انتظار می رود اتخاذ شیوه‌های جدید آموزش در خصوص نحوه و مقدار به کارگیری و استفاده از نهاده‌ها و نیز تلاش در جهت برآوردن تمام نیاز اعضا به نهاده‌های کشاورزی، که کاهش هزینه‌های تولید و نهایتاً افزایش درآمد اعضا نتیجه چنین اقداماتی خواهد بود، سرلوحه برنامه‌های آتی شرکتهای تعاونی روستایی قرار گیرد.

۳- چنانچه از نتایج تحقیق پیداست، مراکز خدمات کشاورزی نسبت به تعیین سهمیه کشاورزان از نهاده‌های کشاورزی رأساً اقدام می کند، و شرکتهای تعاونی فقط نقش توزیع کننده نهاده‌های مذکور را بر عهده دارند. لذا پیشنهاد می گردد شرکتهای تعاونی نیز در راستای عمل به وظایف قانونی خود تلاش کند در سهمیه‌بندیهای فوق مشارکت مستقیم داشته باشند تا بتوانند از این طریق مدافع حقوق اعضا خود باشد.